

Tradities

Sinterklaas, een kinderfeest*

*voor alle kinderen

www.handinhandtegenracisme.be

Vooraleer je meer leest...we hebben het over symboliek, maar weet je wat deze betekent?

Bisschoppen gebruiken een staf als symbool van waardigheid maar de krul op de staf bij de Sint is licht anders en verwijst mogelijk naar een symbolische slang, teken van wijsheid en oneindigheid, die uitloopt in een verticale lijn naar beneden, de afdaling van geest of wijsheid naar aardse sferen. Net wat we nodig hadden, toch?

Inhoud

LEARN

Waarom anno 2022?
Impact op kinderen?
Zitten Sint en Piet
vast in de
traditie?

SO AS TO

UNLEARN

Stoppen stereotype
herhalen: actie?
Hoe praten met
kinderen?

SO AS TO

RELEARN

Is er nog plezier voor de
kinderen?
Hedendaagse vormen?
Anno 2023?

LEARN: Waarom dit anno 2022 en verder?

Waarom zouden we tradities in vraag stellen? Wat heeft het gesprek rond zwarte piet en het Sinterklaasfeest met dekoloniseren van onze geesten te maken? Waarom denken wij als 'moderne' mensen zo traditioneel?

Nyanchama Okemwa, medewerkster HiH in HBVL, 2020:

"Tradities zijn zeer belangrijk, maar ook dynamisch"

"Sommige tradities kunnen andere mensen kwetsen en dan moet je daar over durven babbelen. Wordt het Sinterklaasfeest minder leuk zonder de dikke lippen van Zwarte Piet?"

"We hebben het hier over een traditie die we aan kinderen doorgeven in hun meest fragiele jaren."

VOOR DE BAN OP ZWARTE PIET
"Tradities veranderen"

Stella Nyanchama Okemwa werkt bij de beweging Hand in Hand tegen Racisme. De Tongerse is blij met de beslissing van Facebook om Zwarte Piet te weren. "Tradities kunnen toch ook veranderen?"

Stella Nyanchama Okemwa: "Ik wil niet dat mijn kleinkind ooit Zwarte Piet wordt genoemd." FOTO BOBE

"Tradities zijn zeer belangrijk, maar ook dynamisch", zegt Okemwa, die Keniaanse roots heeft. "Sommige tradities kunnen andere mensen kwetsen en dan moet je daar over durven babbelen. Wordt het Sinterklaasfeest minder leuk zonder de dikke lippen van Zwarte Piet?"

"We hebben het hier over een traditie die we aan kinderen doorgeven in hun meest fragiele jaren. Daar plant je misschien het zaadje hoe ze later zullen denken. Mijn kinderen zijn vaak huilend naar huis gekomen omdat ze Zwarte Piet werden genoemd. De enige die de pijn van het gekwetst zijn voelt, is de gekwetste zelf. Niet diegene die roept om zijn traditie. Ik heb nu een kleinkind. Ik zou willen dat hij later geen Zwarte Piet wordt genoemd." "Het verhaal van Zwarte Piet houdt ook geen steek. Mensen zeggen dat hij zwart is geworden door de schoorsteen, maar hoe komt hij dan aan die dikke lippen? Is hij op zijn gezicht gevallen? Het is niet de traditie die me stoort, maar de onderliggende symboliek. Zwarte Piet is de domme knecht. Je duwt mensen in een hoekje. Het is als een ijsberg: wat onder water zit, zie je niet. Het is goed dat Facebook dat durft aan te pakken. Ik hoop dat het een begin is om als samenleving de traditie op een verzoenende manier bij te sturen. Laten we samen naar een compromis zoeken." (jrah)

Vragen bij Sinterklaasfeest

☐	Behoud je tradities altijd zoals ze waren?	☒	Zijn er nieuwe vormen denkbaar?
☐	Blijf je het organiseren zonder iedereen te betrekken?	☒	Kan je het kinderfeest organiseren zonder kinderen te kwetsen?
☐	Is het altijd zo geweest?	☒	Leren we de fundamentele/kern van de traditie beter kennen?

Noot: **Bronnen** en linken die horen bij de teksten in dit dossier, kan je achteraan, op **pagina 26 en 27**, terugvinden.

LEARN: Sinterklaasfeest, beeldvorming, impact op kinderen en hun mening

De impact van niets doen op kinderen

Een kinderfeest, het is wat je het vaakste hoort tijdens dit gesprek. Een feest voor kinderen. En toch...

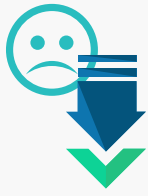
Onderzoekster Mireille Tsheusi Robert heeft i.s.m. vzw Change **onderzoek** gedaan **naar de invloed van de figuur van Zwarte Piet op kinderen met Afrikaanse roots**. Onder 74 bevroegde kinderen van 3 tot 11 jaar, associeerden de meeste (meer dan 70%) zichzelf met Zwarte Piet o.b.v. uiterlijke kenmerken en herkenden de negatieve stereotypes (brutaal, dom, lui, onderdanig, amusant) die vaak aan Afrikanen worden gelinkt.

In 2016 publiceerde de **Kinderombudsman** in Nederland een rapport o.b.v. onderzoek met daarin uitdrukkelijk de bevraging van **kinderen** (10-15 jaar) **centraal**. Ze werden **bevroegd** op ervaren van discriminatie en waar de Sinterklaastraditie een rol speelt: "Verschillende gekleurde kinderen vertellen gedurende het hele jaar op **verschillende momenten discriminatie** te **ervaren** vanwege hun huidskleur (een indicator van structureel racisme) en te worden uitgescholden. **Rond Sinterklaastijd wordt het erger**. (...) Alle jongeren ongeacht huidskleur vonden dat het uiterlijk van Zwarte Piet aangepast moet worden als er kinderen en jongeren zijn die zich door zijn huidige uiterlijk gediscrimineerd voelen." Het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (artikel 2, 3 en 6), benadrukt het **recht van kinderen om veilig, respectvol en zonder uitsluiting op te groeien en te ontwikkelen. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de volwassenen**.

De Kinderombudsman concludeerde dat **Zwarte Piet zodanig moet aangepast worden en ontdaan van stereotype kenmerken, dat kinderen met een donkere huidskleur geen negatieve effecten meer ervaren door het feest. Dat zij zich veilig en goed voelen met figuren die recht doen aan het plezier dat bedoeld is**. Met andere woorden dat een feest gewoon een feest wordt. In dat licht, zei ook Hugo Matthysen over de aangepaste film "Ay Ramon", resultaat van protestacties: "Als zwarte kinderen zich afvragen wat er in 's hemelsnaam zo grappig is aan een karikaturale nep-Afrikaan, dan moet je dat ernstig durven nemen." en gaf daarbij zelf aan dat de eigen bedoeling die niet kwetsend was, van ondergeschikt belang is aan de belangen van de kinderen die wel gekwetst werden. **Omgekeerd ondervonden witte kinderen - logischerwijze - geen negatief effect door de aanpassing**. Het argument van behoudsgezinden "hun droom spat uiteen" werd niet werkelijk na de voorvertoning van de film: "Geen enkel kind zei na bevraging iets over het veranderde uiterlijk van Zwarte Piet. Ze waren meteen meegesleept door het verhaal."

Verder was er weinig onderzoek in Vlaanderen. Vooral werd geponeerd om de kinderlijke onschuld in stand te houden. Ondanks veelvuldige melding van kwetsuren, werden deze kwetsuren niet onderzocht. De **kinderlijke onschuld blijft daardoor voorbehouden aan mensen die de geconstrueerde huidskleur van Zwarte Piet niet delen, witte mensen**.

Volwassenen die doelwit zijn van racisme spreken zich nu nog vaker uit over deze gedeelde ervaring uit hun kindertijd. Deze wordt niet altijd erkend door witte volwassenen, die hun niet-gekwetste kinderherinnering centraal stellen. Het universeel maken van die ervaring, het niet-ervaren van racisme, is een voorrecht voor mensen die geen doelwit zijn van structureel racisme en die vaak - maar zelfs niet altijd - opgegroeid zijn in een omgeving waar zwarte mensen afwezig of slechts beperkt aanwezig waren.

LEARN: Sinterklaasfeest, beeldvorming, impact op kinderen en hun mening

De impact van niets doen op kinderen

Stereotypes geven een **beperkt beeld van de werkelijkheid**: hoogstens onvolledig, maar vaker veel minder correct. Het wordt nog **problematischer wanneer deze gepaard gaan met machtsverschillen**. Ze kleven zich daardoor vast en uiten zich in de samenleving via **vooroordelen en veroorzaken zo ook reële kwetsingen via het weefsel van interpersoonlijk en institutioneel racisme** (bv. discriminatie op de arbeidsmarkt, onderwijs, openbare ruimte, politiek, woning, media, geschiedenis, zorg, wetenschap,...). Dezelfde simplistische negatieve stereotypes en vooroordelen worden daarbij vaak (bewust) ingezet of (onbewust) herhaald.

Op zijn beurt zorgt die discriminatie, zeer vaak op basis van zogenaamd ras, er dan weer méér voor dat er **weinig veelzijdige representatie** kan ontstaan op machtsposities in het algemeen en hier machtsposities die kinderen op dagelijkse basis zien (zoals leerkrachten) of binnen hun leefwereld 'leven' (kinderliteratuur, media en kinderprogramma's, speelgoed,...). Het **vroegere stereotype, Zwarte Piet**, dat dit mee belichaamt, **kan zo niet in balans komen, betekenisloos worden voor kinderen, door de confrontatie in hun echte leven met een veelheid van 'individuele types' zwarte mensen en hun verschillende karaktereigenschappen**.

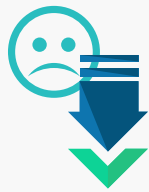
Al deze vormen klitten samen tot een kluwen van **structureel racisme** dat zich herhaalt over de tijd en verder geïnternaliseerd wordt. Bambi Ceuppens benadrukt hier **het rituele karakter dat de ongelijke machtsposities (witte sint en zwarte piet) jaarlijks herhaalt**. Ze haalt enkele elementen aan die verankering in het collectieve (on-)bewustzijn, met het mechanisme van internalisering erin, vergroten. Elementen als emotionele verbondenheid en vreugde, sociale valorisatie (cadeaus, gedrag,...),... Deze versterken de herhaling symbolisch en daarmee ook het beeld van de posities. Kinderen worden a.h.w. gesocialiseerd in ongelijkheid op basis van huidskleur en het denkbeeld over de ondergeschikte rol, wordt op zijn beurt versterkt in een wereld waar structureel dit denkbeeld verankerd zit.

Het probleem voor de kinderen is dus niet enkel dat zij in hun gedaantes van Sint en Zwarte Piet stereotiep zijn, maar dat de **Belgische beeldvorming gedomineerd wordt door dezelfde negatieve beeldvorming over Afrikaanse mensen en dezelfde positieve beeldvorming voor witte mensen (intellectueel, macht om te oordelen,...)**

En wat ook met feit dat verschillende kinderen volwassen personen met zwarte huidskleur als 'zwarte piet' aanspreken en dit bovendien genormaliseerd/geïnstitutionaliseerd kan in de media zoals dit artikel van 2013 in Het Belang van Limburg 'vrolijk' titelde. Zwarte piet wordt zo een stereopiet.

Het zijn gelijkaardige stereotypische kenmerken die overgeërfd zijn uit de koloniale tijd en dienden om de gekoloniseerde mensen te dehumaniseren om ze zo makkelijker te overheersen. (zie verder).

LEARN: Sinterklaasfeest, beeldvorming, impact op kinderen en hun mening

De impact van niets doen op kinderen

Het voorgaande geeft een korte uitleg over onderzoek van organisaties die lang werkten aan het zoeken naar impact op kinderen of structureel de ervaring van mensen met racisme onderzochten. Voor meer diepgang: lees, kijk of luister hier.

Racisme, over wonden en veerkracht (BE (NL) - Naima Charkaoui)

Boek over impact van racisme, levenslange gevolgen van de kwetsuren en wat internalisering van stereotypes betekent.

Mic'ing my business (BE (NL))

Podcast Mic'ing my business (Spotify) van Sara Gyasi over zeer uiteenlopende topics. De aflevering "Ik zwijg niet meer" gaat in op het topic racisme en geeft voorbeelden van vroege herinneringen aan racisme, waaronder die rond Sinterklaas.

Bamko (BE (FR))

Campagnes en boeken. "Mijn huidskleur is geen vermomming, ma couleur de peau n'est pas un déguisement." Organisatie die o.a. werkt rond de figuur Père Fouettard in Wallonië en ook meewerkte aan het Belgische onderzoek bij zwarte kinderen over hun associaties met de figuur. (cfr. Pietpraat): **'Dossier Père Fouettard - Bamko asbl'**
<https://www.bamko.org/dossier-pere-fouettard>

Nederland wordt beter (NL (NL))

Organisatie die samenwerkt met [KOZP NL](#). Lessenpakket vanuit de Nederlandse Sinterklaasfeest-context en stereotypering. Relevant want hierin cultureel sterk gelinkt: **'Lespakket: De Geschiedenis van Sinterklaas en Zwarte Piet'**
<https://nederlandwordtbeter.nl/educatie/>

Het is een kinderfeest (BE (NL))

Vlaamse alternatieve site die spreekt over stereotypes, vooroordelen, discriminatie en hoe kinderen daardoor beïnvloed worden. Op de website onder **'Waarom?'**
<https://hetiseenkinderfeest.be>

Black speaks Back (BE (NL))

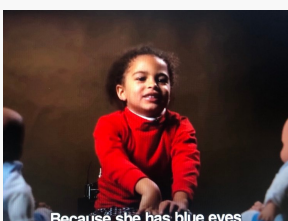
Stereotypering en over hoe de figuur Zwarte piet in het breder koloniaal debat te kaderen: **'Zwarte Piet in Belgium vs The Netherlands | Black Europeans Discuss'**:
<https://www.youtube.com/watch?v=aeDknph-z04>

Doll tests (Poppentesten): bias bij kinderen (VS, SP, IT, NL, BE)

Het experiment ontworpen in de jaren '40 tijdens de segregatie in de VS. Op neutrale wijze wordt kinderen gevraagd naar associaties met huidskleur.

Te bekijken zowel in de originele versie (VS) van de jaren '40, de Amerikaanse versie van 2012 (www.youtube.com/watch?v=tkpUyB2xgTM), Nederlandse versie van 2015 (Wit is ook een kleur: www.youtube.com/watch?v=GLEfUu5IbYs) als in de Italiaanse versie van 2016 (www.youtube.com/watch?v=QRZPw-9sJtQ).

In de meest recente Belgische versie van 2021 (Wonderjaren: www.youtube.com/watch?v=Qp7hrCJgAo) komt het stereotype baas (witte pop) en helper (zwarte pop) naar boven. Het resultaat blijft (nagenoeg) behouden bij elke herhaling van het experiment.

LEARN: Feiten & Sinterklaasfeest: Waarom denken we hoe we denken?

Traditie: verandering doorheen de geschiedenis is gewenst

Over tradities zegt het **Vlaamse centrum Immaterieel erfgoed** op haar [site](#): "Op de vraag waarom we iets nu net zus of zo doen, luidt het antwoord vaak: 'omdat het traditie is'. Ook als het gaat over de manier waarop Piet voorgesteld wordt, is dat argument vaak te horen. Maar net als de samenleving zelf, zijn ook tradities voortdurend in beweging." **Een traditie is pas levend als ze aansluiting vindt bij de huidige maatschappij.**

Internationaal is dit perspectief erkend door o.a. Unesco: "In 2003 stelde **Unesco** een Conventie over het borgen van immaterieel cultureel erfgoed op, die net die **dynamiek als een belangrijk kenmerk van tradities** zoals feesten, sociale praktijken en rituelen naar voren schuift."

Ook bij Sinterklaas: tijdloos door hechting aan de elementen die terugkomen én tijdsgebonden/veranderend door culturele beïnvloeding en continue aanpassing aan de hedendaagse cultuur. Hoe langer je terug gaat in de tijd, hoe minder visuele bronnen. Toch zijn enkele elementen vaker bevestigd door geschiedkundigen. Hoe dichter bij de huidige tijd, hoe groter ook de regio van culturele beïnvloeding. Dit mede door de toenemende globale handel, op zijn beurt versterkt door kolonisatie.

Geschiedenis Sinterklaas en andere symboliek

Voor diepgaande **geschiedkundige analyse** verwijzen we met nadruk naar het **boek Pietpraat** en **Van Nicolaas van Myra tot Sinterklaas**. Hier slechts kort een paar verwijzingen naar de basiselementen.

Nicolaas van Myra: Sint Nikolaas zou verwijzen naar Nicolaas van Myra, huidige Turkije, een bisschop uit de 4de eeuw, die tussen 6de en 12de eeuw grote bekendheid verwierf. Volgens verhalen doet deze man verschillende goede daden en is hij bezorgd om het lot van de armen. Zo schenkt hij de bruidsschat van 3 meisjes waardoor hij later ook aan huwelijksbeloften wordt gelinkt. Enkele elementen waarop hij in het Westen werd voorgesteld (in het Oosten is dit anders) en die overgedragen zijn: sint (heiligverklaard persoon), het rode gewaad en witte kleding, mijter van de bisschop, het kruis, de staf en het evangelieboek. De naamdag werd op 6 december op de christelijke kalender geplaatst, zijn vermoedelijke sterfdatum en adres dat anno 2022 op de bus staat, Spanjestraat 1 - 0612 Hemel, verwijst naar de christelijke traditie.

Wodan/Odin: In de legende van Nicolaas van Myra waren enkele elementen niet duidelijk genoeg verklaard voor historici: het paard en de knecht, maar ook de schoorsteen, schoen en koeken. Volkskundigen zochten begin van de 20ste eeuw een verklaring in Germaanse en Keltische (heidense) mythen die de traditie (en ook deze van Heilige Martinus, Sint Maarten) cultureel beïnvloed hebben of mogelijk versmolten zijn. Wodan, naamdag woensdag, vereerd in het najaar, was natuurgod van de wind en storm en o.a. beschermer van de oogst en de zeevaart (wind in de zeilen). Hij bracht ook zielen naar de onderwereld met zijn paard en werd voorgesteld als grijsaard met lange haren, lange baard met wijde rode of blauwe mantel, speer en een lange hoed. Omdat de godheid de oogst beschermd liet mensen een stukje oogst staan of legden kinderen een bundel hooi of gras voor zijn paard. Het rookgat, de schouw, zou de verbindingswereld zijn tussen aarde en hemel, waar ook Wodan te horen was.

Met de kerstening, het christelijk maken van heidense tradities, zou Wodan versmolten zijn met deze figuur en omgekeerd diens elementen geïntegreerd in de Nikolaasverering op 6 december.

LEARN: Feiten & Sinterklaasfeest: Waarom denken we hoe we denken?

Geschiedenis stereopiet, of neen, stereotiep

Het is duidelijk dat bij de vroegere versies en ook christelijke versie van Nicolaas van Myra géén zwarte knecht aanwezig was, hoogstens was de Spaanse Sint met Turkse roots, origineel donker. Toch is er **op verschillende momenten** een **figuur bijgekomen** en was **het donker maken van het gezicht van een van de figuren (Klaas of Piet) soms deel van het ritueel**. Meer nog, dat werd ook **erkend en beschreven door de onderzoekers en activisten die de vorige versie van de stereotype Piet-figuur (Zwarte Piet) in vraag stelden**. Over **Père Fouettard** (Wallonië) kan je meer leren bij **Bamko vzw**. De **geschiedenis van de begeleider van de Sint**, is uitgebreid **in het boek Pietpraat** beschreven:

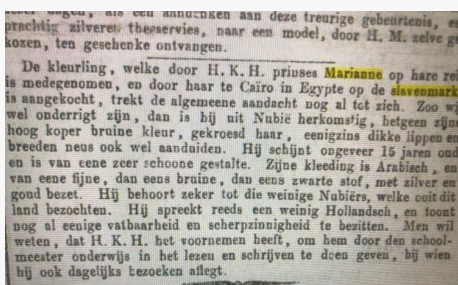
"Op **vele plaatsen in Europa** laat Sinterklaas zich al van oudsher begeleiden door donkere, al dan niet zwart geschminkte figuren met een donkere baard, (...)." Enkele namen van die **begeleiders** in ons omringende streken waar mogelijk culturele beïnvloeding plaatsvond: Hans Trapp (Frankrijk Elzas), Hanscrouf (Duitstalig Luik), Père La Pouque (Normandië), Ruprecht (Duitsland),... Krampus (Oostenrijk), kleepte zich met hoorns en bont met de zak om stoute kinderen in te gooien. Elders liepen er op verscheidene momenten jongens verkleed en onherkenbaar gemaakt met een roe (vruchtbaarheidssymbool) achter jonge meisjes. Ook in België bleek dat zo te zijn. In Lage Landen waren er ook zwarte Sinterklazen (**Zwarte Klazen**) en soms worden zelfs de raadgevende **raven** op de schouder van Wodan in diezelfde logica geplaatst.

Ook Pietpraat: "**Op de vijf continenten** verven mensen inderdaad hun gezicht, bedekken ze het met een kap of plakken ze, zoals Sinterklaas, een grote baard op, om zich onherkenbaar te maken." In Europa was donker een keuze die logisch kan zijn door de christelijke dichotomie (God, wit) en zwart (zonde, duivel). De vloek van Ham en andere elementen in het christelijk geloof die mee het demoniseren van personen met zwarte huidskleur bestendigen, is elders dan hier te lezen.

Deze raadgevers, boemannen, geschilderde vrijers, duivelse figuren hadden niet de **vastgezette set uiterlijke kenmerken** van de recent - twee eeuwen - gecreëerde versie Piet, die de zwarte huidskleur vergezelden: **oorringen, krullen, rode vollere lippen**, en het page-pakje. Deze traditie zette ons lang vast in die tijd: 19de eeuw in Nederland - 20 jaar na de onafhankelijkheid van België. **In 1850** namelijk schreef Jan Schenkman, onderwijzer in Amsterdam, het **kinderboek** 'St. Nikolaas en zijn knecht', knecht onbenoemd en met een onbelangrijke rol. **Nieuwe elementen** waren de nieuwe technologie (de **stoomboot** uit Spanje en de luchtballon die later uit het verhaal verdween). De Sint gooit in de eerste editie nog kinderen in de zak. Volgens NPO: "In de derde editie van het boek draagt de donkere dienaar van de Sint ineens een pakje dat vergelijkbaar is met de **kleding** van 16de-eeuwse **Moorse pages**, met pofbroek en baret. Die Noord-Afrikaanse jongens die werkzaam waren als page, deden dat ook niet vrijwillig. Ze waren gekocht door de rijke eigenaren. En hoewel ze huishoudelijk werk deden en niet op plantages hoefden te werken, waren ze wel degelijk tot slaaf gemaakt."

Ter illustratie, in 1850, stond dit bericht in de 'Nieuwe Rotterdamsche courant', over de aankomst per stoomboot van prinses Marianne met een Nubische tot slaaf gemaakte jongen die ze had gekocht op de slavenmarkt voor 150 gulden. Dat Schenkman zich hier van bewust was, lijkt uit zijn dichtbundel 'Sint Nikolaas schenkt ieder wat: boertig dichtstukje' van hetzelfde jaar waarin hij de spot drijft met de prinses en schrijft: " 's Konings Tante krijgt een turkje van Damascus vrachtvrij thuis."

LEARN: Feiten & Sinterklaasfeest: Waarom denken we hoe we denken?

Geschiedenis stereopiet, of neen, stereotiep

Het boek van Schenkman verscheen in een tijd waar in Nederland nog officieel slavernij en kolonisatie bestond. Een Nederlandse context waar tot de officiële afschaffing van slavernij in 1863 Nederlanders meer dan 540.000 tot slaaf gemaakten vervoerden en Nederlanders tot slaaf gemaakten in hun bezit hadden. **Koloniseren en bijhorende beeldvorming van zwarte en anders-religieuze mensen zou pas eind 20ste eeuw in België en Nederland in die directe vorm ten einde komen.**

Dat volgende edities van het boek van Schenkman en andere kinderboeken nog stereotyper werden, was niet onlogisch. De kolonisatie was niet ten einde - waaronder in België - en de culturele beeldproductie werd onderbouwd door wetenschap, het zogenaamde wetenschappelijk racisme (18de en 19de eeuw), waarin de vergelijking van zwarte mensen met dieren de basis vormde voor beeldvorming van de onbeschaafde die kon onderworpen worden.

Globale handelsrelaties - mede exponentieel gevoed door de trans-Atlantische slavenhandel -, brachten meer culturele kruisbestuivingen, dan nu reeds aangevoeld of onderzocht werden. **Lise Konings**, Amerikaniste en geschiedkundige, onderzocht de mogelijke culturele beïnvloeding van de blackface traditie van Amerika op Nederland: "In **juli 1847** bezocht het eerste Britse blackface-gezelschap Nederland." Witte mannen die hun gezicht zwart schilderden. Zij zegt: "Het fundament van de humor in blackfaceoptredens is het zogenaamde contrast tussen de witte beschaving en zwarte onbeschaafdheid. Dit soort humor - waarbij er een wens van zwarten is om beschaafd te worden, maar dit in de ogen van witten nooit geheel lukt - zou omschreven kunnen worden als **anti-emancipatoire humor**." Kort gezegd houd je, door iemand ludiek voor te stellen, die in de niet serieuze positie. Als zijn/haar 'zijn' niet serieus is, kan men ook diens argumenten minder gewicht toekennen daar waar wetenschap en intellectueel - serieus - denken een basis vormt van sociale klasse. De mogelijke inspiratiebronnen voor Zwarte Piets kleding bij Moorse pages sluiten volgens Konings niet uit dat blackface-voorstellingen invloed hebben uitgeoefend op de manier waarop de kleding door witte acteurs werd ingezet in het uitbeelden van de eerdere figuur van Zwarte Piet. Ze geeft in haar onderzoek (zie bronnen pagina 24) linken, voorbeelden van tekeningen in kranten en kinderverhalen die de link maken tussen de figuur en Afrikaans zijn en de benaming van de schmink voor de witte pieten met verwijzing naar het n-woord.

In de **20ste eeuw**, de eeuw van media en televisie, blijft de figuur letterlijk 'dansen rond de stereotypes'. In de beeldvorming in cartoons buiten de kindcultuur. In het boek van cultuurhistoricus Jan De Bas zie je op verscheidene momenten rechtstreeks de link met het Afrikaans zijn van Zwarte Piet. Het feest zelf gaat terug meer openbaar. **Intochten** maken het nog reëler en vinden fysiek plaats, o.a. per stoomboot in de grootsteden waarbij sporadisch een witte knecht opduikt.

Eind 20ste eeuw wordt zelfs rangorde in een veelheid aan (zwart geschminkte) knechten, Pieten. Hun karakter wijzigt en het straffen verdwijnt naar de achtergrond maar het ludieke, niet serieuze en het dienstbare naar Sint toe blijft behouden. Ook zo in het voorlaatste ijkpunt, de jaren '90, dat de huidige generaties hun jeugdherinneringen geeft: '**Dag Sinterklaas**'-serie van Hugo Matthijssen en Bart Peeters waar we vandaag vooral over praten. Zij waren **makers van de kinderherinneringen van deze tijd**, met dien verschil dat de laatste heren, de stem van protest die hernieuwd klonk sinds 2011 in Nederland, erkenden en mee onze, ja onze, nieuwe cultuur al minstens deels konden zien. Hetzelfde voor de maker van de Nederlandse film '**Het paard van Sinterklaas**' Burny Bos die ook die film offline haalt tot gevonden wordt hoe de Zwarte pieten kunnen vervangen worden.

LEARN: Feiten & Sinterklaasfeest: Waarom denken we hoe we denken?

Andere wijzigingen gedurende eeuwen

In de loop der jaren zijn niet enkel de twee hoofdpersonages getransformeerd. **Ook andere kernelementen van de traditie zijn van vorm veranderd of zelfs verdwenen.**

In de 15de eeuw zetten kinderen een **schoen in de kerk** en gooien rijken ook geld erin **voor de armen**. Dat element verdwijnt want later in de 16de eeuw gaat deze **schoen voor de schouw** in ruil **voor cadeaus** in private kring.

In het openbaar gaat op dat moment ook **aandacht naar weeskinderen en ouderen** die verwend worden en organiseren mensen **sinterklaasmarkten**. Wanneer eind 16de eeuw protest komt tegen de katholieke element door de het protestantse Nederland, verdwijnen de openbare festiviteiten. Het gaat dan enkel nog door in huiselijke kring (Nederland) of verdwijnt zelfs helemaal (Engeland en Duitsland). Het focust zich op kindcultuur en stilaan aan de koppeling met het pedagogische element van straffen en belonen.

De **roe** wordt gelinkt aan symboliek van **strafwerktuigen** (bv. roedes als symbool van de Geseling en het lijden van Christus). In heidense rituelen stond ze echter voor **vruchtbaarheid**. Een symbool om leven aan te wakkeren. Hier wordt een invloed vermoed op de Sinterklaastraditie van tradities waarbij jonge mannen, vrouwen achterna zitten. Zo bijvoorbeeld op de Waddeneilanden waar 'Sunderklaas' gevierd wordt en gemaskerde mannen een huis met vrouwen binnen vallen of Krampus in Oostenrijk waar gehoornde duivels jonge vrouwen met gammele stokjes sloegen.

Pietpraat: "Er zijn talloze voorbeelden van gebruiken waarbij jongeren, tijdens de winter of met carnaval, hun huizen ontvluchten, verkleed als demon of een of ander beest, zich op jonge en iets minder jonge vrouwen storten, hun gezicht zwart maken, hen verplichten te dansen, hun er lichtjes van langsgewen en met hun zweepjes hen de koude nacht in te drijven."

In de traditie van het kinderfeest was de roe (en de zak) de laatste eeuw echter nuttig als psychologisch strafwerktuig, een manier om kinderen schrik aan te jagen en te straffen. Zowel de roe als de zak en bijhorende opdracht tot straffen van zogenaamde stoute kinderen, werden van de sint overgedragen naar de takenlijst van piet. De sint wordt enkel nog oordelend en meer vereenzelvigd met goedheid. Het **opvoedkundig aspect (straffen)** verdwijnt dan weer einde 20ste eeuw omwille van veranderende pedagogie. De roe verdwijnt eerder, de zak wordt een zak vol cadeautje. Pietpraat: "Van het moment dat fysieke berispingen en straffen uit het gezinsleven verdwenen, verdween ook dat element."

Het is echter **pas sinds de recentere discussies** het laatste decennium rond Zwarte Piet dat de laatste verwijzingen naar 'de roe' ook **uit de kinderliedjes verdwijnt**. Het ene zette het andere in beweging.

LEARN: Geschiedenis van protest

Het doorzettingsvermogen van KOZP met 'Zwarte Piet is racisme' in Nederland was de voorbije 10 jaar een katalysator. In 2014 werd in België Pietenplan Vlaanderen in het leven geroepen.

Reeds 100 jaar geleden door Albert Lafour, in de jaren '80 op de openbare omroep en in de jaren '90 via 'Zwarte Piet = Zwart Verdriet' werd protest luidop geuit.

Protest tegen de figuur is niet nieuw

19
27

IN 1927 GAF EEN ZWARTE MAN BIJ DE ROTTERDAMSE POLITIERECHTER ALS DE REDEN DAT HIJ EEN HAVENARBEIDER HAD GESLAGEN DAT HIJ WAS UITGESCHOLDEN VOOR ZWARTE PIET, IETS WAARVAN HIJ AANGAF DAT DIT ZWARTE MENSEN IN NEDERLAND VOORTDUREND OVERKWAM. HET ROTTERDAMS NIEUWSBLAD BERICHTTE: 'ALLE RECHTSPOSITIE WORDT ONS HIER IN NEDERLAND ONTNOTEN, WANT ZELFS POLITIEAGENTEN STAAN ONS UIT TE LACHEN. IS ER SOMS IETS TE LACHEN?'

Onbekende man (deel van de reeks: Verzwegen protesten)

<https://decorrespondent.nl/8970/zwarte-piet-is-morgen-weer-vertrokken-het-racisme-blijft/342161807130-c3ea0568>

19
82

ACTIVIST/INTERVIEWER: "ZO'N INSTELLING ALS SINT NIKOLAAS, MET DE MEESTER KNECHT WAARBIJ DE KNECHT ZWART IS."

BURGEMEESTER AMSTERDAM: "VIND JE DAT DIE VERHOUDING MEESTER KNECHT OP EEN VERKEERDE MANIER IN DIT GEBEUREN TOT UITING KOMT?"

ACTIVIST/INTERVIEWER: "ZEKER."

Docu 1982 NL We're doing it for the children

<https://www.youtube.com/watch?v=AujLZhuiPMU>

20
14

"DE ZWARTE PIETEN-DISCUSSIE HEEFT VLAANDEREN BEREIKT. EN ZE ZAL NIET WEG GAAN. DE REDEN DAARVOOR IS ZONNEKLAAR: ZWARTE PIET KWETST ZWARTE VLAMINGEN." "DE SINTERKLAASMYTHE HEEFT ZICH ALTIJD AAN DE TIJD Aangepast. ER IS GEEN ENKELE REDEN WAAROM ZE DAT VANDAAG NIET OPNIEUW KAN DOEN. SINTERKLAAS IS ER VOOR IEDEREEN, ZOALS DE STAD ER VOOR IEDEREEN IS. IN EEN SAMENLEVING WAAR IEDEREEN EEN BEETJE ANDERS IS, ZIJN OOK DE ASSISTENTEN VAN SINTERKLAAS ALLEMAAL ANDERS. IN DE TOEKOMST ZULLEN WE DUS PIETEN IN VELE KLEUREN HEBBEN. WAAROM? OMDAT DE ZWARTE VLAMINGEN GELIJK HEBBEN."

Jan De Zutter

<https://www.knack.be/nieuws/belgie/natuurlijk-is-zwarte-piet-kwetsend-natuurlijk-hebben-witte-vlamingen-dat-niet-zo-bedoeld/article-opinion-511321.html>

20
15

"HET GAAT EROM DAT ZWARTE PIET RACISTISCHE SYMBOLIEKEN HEEFT DIE VOORAL TE DANKEN IS AAN ONZE KOLONIALE DENKBEELDEN EN DE ERFENISSEN DAARVAN. HET IS TIJD OM ALS SAMENLEVING DE PIJN EN LEED TE ERKENNEN VAN ANDERE MEDEMENSEN, OPDAT WE VERDER EEN STAP KUNNEN ZETTEN NAAR EEN SAMENLEVING WAARIN WE ZULKE FEESTEN KUNNEN VIEREN MET ZIJN ALLEN. WE HEBBEN ALS MAATSCHAPPIJ ZULKE BINDENDE VERHALEN NODIG!"

Mohammed Barrie

<https://blerilleshi.wordpress.com/2015/11/30/ik-ben-zwarte-piet-niet/>

20
16

"OM TE BEGINNEN ZOU IK HET TEN ZEERSTE APPRECIËREN MOCHT U NIET IN MIJN PLAATS SPREKEN. HET STAAT U UITERAARD VRIJ EEN MENING TE HEBBEN, MAAR - EN HET SPIJT ME U DIT TE MOETEN MEEDELEN - UITSPRAKEN ALS "NIEMAND VOELT ZICH BELEDIGD DOOR ZWARTE PIET" OF "KINDEROGEN ERVAREN DAT NIET ALS RACISTISCH" HEBBEN GEEN ENKEL BESTAANSRECHT WANNEER U ZE IN DE MOND NEEMT. U KUNT DAAROVER IMMERS ONMOGELIJK OORDELEN, SIMPELWEG OMDAT U MET DE FOUTE HUIDSKLEUR GEBOREN BENT."

Raf Njotea

<https://www.demorgen.be/meningen/ik-zou-het-ten-zeerste-apprecieren-mocht-u-niet-in-mijn-plaats-spreken-bb6ea8f8/?fbclid=IwAR071f0jlwqKuBcFRYtuR8tT03Q0ptnJlSSpk8wRivC3q0YWWWhU-hNTLdfc>

LEARN: Jaarlijkse impact op volwassenen

Impact van iets doen op volwassenen

Uitingen van racisme kunnen door elke gerelateerde gebeurtenis in de media komen. Alleen, bij deze traditie, wordt het zowat een tweede jaarlijkse traditie dat de gelegenheid aangegrepen wordt om dezelfde vragen te stellen aan mensen die doelwit zijn van racisme en er actief over spreken. Stemmen vandaag hebben een intrinsieke sterkte en verworven positie in het gesprek afgedwongen, maar worden relatief gezien nog structureel ongelijk behandeld en gevraagd het vooral over racisme, niet over bv. vormgeven van tradities te hebben.

Generaties die spreken, wachten en opnieuw spreken. Voorbeelden van activisme in Nederland:

- 1994: Lulu Helder met Jaffar Forster: actiecomité Zwarte Piet = Zwart Verdriet en 1998 het boek 'Sinterklaasje, kom maar binnen zonder knecht' (met Scotty Gravenberch) waarin verschillende mensen hun kijk geven op de Sint, het feest en Zwarte Piet. Instagram @lulu.rites
- **Update 12/21:** Lulu zelf over jarenlang protest in een interview op 2/12/21: <https://www.vice.com/nl/article/n7nna7/lulu-helder-zwarte-piet-kozp-strijd-racisme>
- Aanwezig op het debat 'Emancipating History #2 - Zwarte Piet-debat' van Oneworld (www.oneworld.nl/events/emancipating-history-2-zwarte-piet-debat-toen-en-nu). Meer bronnen via Black Archives (www.theblackarchives.nl) en via KOZP. **Update 12/21:** Debat over 10 jaar protest en samen tegen racisme. (https://www.youtube.com/watch?v=2Z_M1ufVGwY)
- **Update 12/21:** Debat over de figuur en protest in België op . Kijk op de pagina rond museumtalks.

Enkele voorbeelden van mogelijke neveneffecten.

Volwassenen die doelwit zijn van racisme, bij wie structureel ongelijk behandeld worden geen herinnering uit een verleden maar tevens een dagelijkse realiteit is. Activisten bij wie deze traditie slechts een van de reële racistische kinderherinneringen is die tot trauma kon leiden, hebben het gesprek weliswaar geopend, maar hebben vandaag niet de kans aan die herinnering en mogelijke triggers te ontsnappen. Er is de **vraag naar het uiten van getuigenissen**, niet altijd om te luisteren, maar **om nogmaals te bewijzen dat het 'echt'** een nare herinnering is. Er is het herhalen van uitspraken en contexten van onderdrukte posities en vooral kranten die willen aantonen dat racisme wel/niet bestaat in de traditie. De niet-witte **lezer, die doelwit is van racisme, kiest**, in nationale media, **niet altijd zelf om herinnerd te worden**. Niet bij de eerste kop koffie in de ochtend en niet bij het mogelijk 'Waar-sta-jij-hierin?-gesprek' dat daar bij de tweede kop koffie op het werk kan op volgen.

Er is het gevoel van twijfel of **schaamte** van volwassenen die vroeger misschien mee de vorige versie Piet hebben gespeeld en zich nu moeten afvragen of ze hun eigen identiteit hebben ontkend.

De **vermoedheid van zwarte onderzoekers** over dit thema die **activistisch en strijders** worden genoemd. **Tegelijkertijd** komen nieuwe '**objectieve boeken**' van **witte auteurs** - uit, schijnbaar zonder emotie geschreven'. Deze worden als zogenaamd onafhankelijk heemkundig-oorsprongsonderzoek. Dat blijft opmerkelijk! Historiek.net zegt zelf: "Wat een positief **gevolg** is **van de** inmiddels jarenlange **discussie rond Zwarte Piet is de enorme toename aan onderzoeken en publicaties**. Voordien waren publicaties over de geschiedenis van Sint-Nicolaas en zijn knecht hoogstens nog het terrein van een beperkt aantal historici, die zich bezighielden met het Sint-Nicolaasfeest." **Oorsprongsonderzoek** kan interessant zijn, om de wortels van de traditie samen te ontdekken - want **wie kende die wortels eigenlijk écht 10 jaar terug?** Maar wat als ze dient om het bestaan van racisme te ontkennen? Als we echter **reëel collectief geheugen** willen **opbouwen**, wat is de samenleving dan met onderzoek dat de impact van de wijziging van de beeldvorming van de traditie in de laatste eeuwen over een deel van haar bevolking niet meeneemt en overslaat? Wat als we niet allen voldoende (willen) voelen wat het verleden in het heden betekent en daarmee ook de pedagogische ideeën die we vandaag doorgeven?

LEARN & RELEARN: Reacties Dec' 2021

In de Belgische media waren minder opinies te vinden in 2021. Enkele openbare reacties die de (sociale) media haalden.

Hand in Hand tegen racisme in 'De les van Zwarte Piet' op 4/12/21:

"Nochtans blijft het verzet tegen verandering in Vlaanderen én Nederland groot. Dit verzet wordt aangewakkerd door extreemrechts dat in de aanval op Zwarte Piet een aanval ziet op de traditie. Terecht merken ze op dat een wijziging van deze traditie meteen betekent dat ook de niet-witte burger mee bepaalt wat kan en niet kan in onze samenleving. Dat de norm niet langer 'wit' is. Voor diegenen die status en privilege halen uit een gevoel van superioriteit tegenover mensen van kleur, vluchtelingen, migranten en mensen met migratie-achtergrond is dit onbespreekbaar."

Noot 12/21: In diezelfde beweging, merken we dat het extreem rechtse spectrum ook officieel politiek inzet op het behoud van het Sintfeest en het ontkennen van impact van de beeldvorming errond op structureel racisme. De vraag is of de politiek die vaker 'kinderfeest' als uitgangspunt neemt, kwetsuren van kinderen dan als uitgangspunt neemt en 'onschuld' zijn niet enkel aanneemt uit de mond van mensen die geen doelwit zijn van racisme.

Universiteit Antwerpen in 'Een brief voor de Sint?':

"In deze open brief schrijf ik jullie aan over twee tradities die vandaag erg onder druk staan: de 'zwarte pietten' en de studentendopen. Het zijn twee rituelen die teruggaan op eeuwenoude tradities. Zulke rituelen kunnen verbindend werken, het gezin of de vriendengroep aan elkaar smeden. Maar de tijden veranderen en inzichten rijpen. Tradities mogen én moeten soms in vraag worden gesteld." (...) "Enkele jaren geleden vroeg ik aan de personeelsvereniging van UAntwerpen om op het jaarlijkse sinterklaasfeest voor personeel en kinderen, de goede Sint te laten bijstaan door roetpieten. Met deze open brief roep ik ook de studenten en de studentenverenigingen om dat voorbeeld na te volgen. Want soms moet traditie wijken voor respect."

Noot 12/21: De vraag in 2022 kan zijn of dezelfde logica door andere universiteiten wordt overgenomen en op welk moment studenten - bv. zij die rond dekoloniseren werken - kunnen betrokken worden in gesprekken zoals deze.

Sportwedstrijden: In Aalst gaf basketbalspeler Mwema van de Antwerp Giants op Instagram aan dat hij de cheerleaders verkleed als zwarte piet niet kon smaken. Het clubbestuur zei open te staan voor een gesprek maar verwees hierbij naar de niet racistische bedoeling. Op Radio 1 dan verwijst de verslaggever naar de Pieten tijdens een voetbalwedstrijd van KV Kortrijk op 4 december naar de 'goede ouwe echte pietten'. Beide reacties tonen een sentiment rond deze traditie.

Noot 12/21: Staan de overwegend witte sportbesturen en sportredacties open om gesprekken aan te gaan zo ook met hun spelers, publiek, luisteraars die doelwit zijn van racisme? Zijn ze algemeen bereid om bij te leren over structureel racisme en zo zien dat hun niet-ervaren van racisme en positie een rol speelt bij de blinde vlekken van waaruit ze uitspraken doen?

Scholen: De link van hetiseenkinderfeest.be heeft 3000 hits gehad op twee weken. Check de enquête bij scholen en updates over reacties later nog op de [site](#) zelf. Directrice Evelien mailde terug naar hetiseenkinderfeest.be met intentie én budget: *Bedankt voor jullie mailtje! Jammer dat dit niet eerder werd verstuurd. Eind oktober, begin november wanneer de voorbereidingen worden getroffen, had je ons helemaal kunnen meenemen en was ook ons Sinterklaasfeest al een stuk inclusiever geweest. Maar jullie zaadje is wel geplant! (...) Het grote nadeel is dat de kleuterleerkrachten door de jaren heen zelf hun materialen hebben verzameld en vooral zelf hebben aangekocht. (...) Maar iedereen kreeg de toestemming om nieuwe materialen aan te kopen op kosten van de school en er werd afgesproken dat we volgend jaar echt eruit halen wat niet meer kan en zullen vervangen."*

Noot 12/21: Het is belangrijk om als directie, leerkrachtenteam,... na te denken over hoe jullie praktisch ook erkennen dat er kosten gemaakt zijn door leerkrachten in materiaal met de vorige figuur. Mentaal en operationeel zijn maatregelen nodig. Alleen: de alternatieven zijn er wel al.

LEARN & RELEARN: Online talk 2021

Check Fb Hand in Hand tegen racisme of www.anti-racisme.be voor updates over events.

1/12/21 Expo Museumtalks

Lise Koning, Stella Nyanchara Okemwa & Stijn Coninx
Moderator: Anouk Torbeyns, @ Online

Van 9 november 2021 tot 6 maart 2022 liep in het AfricaMuseum de tentoonstelling 'Mensentuin'. Koloniale tentoonstellingen wereldwijd. N.a.v. van de expo stonden het museum en de vzw Hand in Hand tegen Racisme stil bij de blackface-traditie (het zwart maken van een gezicht) van het Sinterklaasfeest.

Journaliste Anouk Torbeyns (Stampmedia) stelde vragen aan de Nederlandse onderzoeker Lise Koning (Jonge Historicus van het Jaar 2018) en antropologe, activiste Stella Nyanchara Okemwa (vzw Hand in Hand en Kick Out Zwarte Piet) en filmregisseur Stijn Coninx (Ay Ramon!). Onder curatorschap van Nadia Nsai.

Update 12/21: Het event is wegens COVID volledig online doorgegaan en te herbekijken op YouTube onder 'Dag Zwarte Piet?': <https://www.youtube.com/watch?v=ZtAczhgK3S8>

Volgende vragen zijn gesteld in het gesprek

@Konings: "Blackface in de VS, zwarte piet is in de lage landen gekend." Is dat zo en wat zegt het onderzoek daarover?

@Coninx: "Was je bekend met de link met blackface en waar het historisch vandaan komt?"

@Okemwa: "Over het activisme rond zwarte piet 'Zwarte Piet is Racisme'. Kan je iets vertellen hoe zwarte piet, roetpiet, vriendpiet er bij ons in Vlaanderen uitziet? Kan jij ons leiden in het protest over de tien jaar? Is het nog steeds nodig?"

@Coninx: "Als ik goed begrepen heb, hebben jullie gedacht om komaf te maken met de figuur. Of is dat nog steeds een te radicale stap?"

Coninx@Coninx: "Wat is wijsheid? Is dat heel het feest afschaffen? Is dat 1 figuur eruit halen?"

@Okemwa: "Ben jij als activist van de lijn: dingen moeten evolueren en met gouden geduld komen we er wel? Of van de strekking: revolutie, afschaffen en shockeffect teweeg brengen om het debat scherp te stellen?"

@Konings: "Hoe zit het vandaag in Nederland met de figuur van zwarte piet. In België zijn we beïnvloed door het protest en op de barricade staan in Nederland. Heeft het effect gehad in Nederland? Hoe zit het vandaag?"

@Allen: Queen Nikkolah: nieuwe invulling. Wat vinden jullie daarvan? Iets helemaal anders, kan het in jullie verbeelding ook iets helemaal anders worden die traditie.

@Okemwa: De vraag is, in hoeverre is het onderzoek onderbouwd? In Nederland probeert men verder te onderzoeken en in kaart te brengen. Is dat iets wat jullie bij Hand in Hand tegen racisme proberen te doen? Zijn er initiatieven rond Sinterklaas specifiek? Is er materiaal om te documenteren en zo de evolutie van het sinterklaasfeest te tonen?

Publieksvragen

@Koning: Waren er in Nederland of Vlaanderen nog andere blackface tradities?

@Coninx: In welke mate heeft het protest een invloed gehad op de VRT?

@Coninx: Concrete vraag: Hebben er effectief mensen van kleur ook mee aan tafel gezeten om mee na te denken over de film, invulling,...?

@Okemwa: De cast (van Ay Ramon) lijken allemaal witte mensen. Kan het ook zijn dat er op termijn in de toekomst dat er ook een zwarte persoon deel uitmaakt van de cast en misschien helper wordt van de sint? Is dat dan beter als een witte persoon die helpt en doet alsof hij een zwarte persoon is?

@Koning: Naast de blackface en zwart kledij, hebben de andere elementen (oorringen, pakje,..) ook een link met slavernij?

@Coninx: Is het de politiek die de verandering tegenhoudt of zijn makers bang van de politieke reactie en durven ze daarom geen radicale stappen nemen. Kan je vanuit je persoonlijke mening antwoorden?

@Okemwa: Stel dat je bij school of leerkracht ziet dat blackface figuur nog wordt gebruikt. Zijn er handvaten die jullie adviseren om gesprek aan te gaan. Om iemand te overtuigen om van de traditie af te stappen en hoe omgaan met heftige reacties?

@Nyanchara: Nuance (over het gesprek moeten aangaan): Als je persoon van kleur bent in een witte omgeving, wat is daar anders in en emotioneel belastend?

@Coninx: De figuur van zwarte piet/roetpiet is door de jaren heen veranderd. Ook de cast is veranderd. Hebben jullie afgetoetst bij kinderen en welke groep was dat dan?

@Koning: Vergelijking tussen Nederland en België: hoe komt het dat Nederland minder open is om van zwarte piet een roetpiet te maken. In België lijkt het minder een probleem te zijn. Zelf gemerkt? Klopt dat/niet?

UNLEARN: Hoe te stoppen met denken en handelen op deze manier?

Verandering is moeilijk concreet te maken. Je voelt dat iets niet juist zit, maar je hebt het gevoel nog niet stevig genoeg te staan. Wat kan je al in jouw kleine kring doen?

Wat kan je* doen?

1) INTERNALISED/ZELFBEELD/TRIGGERS/ouderschap

ALS VOLWASSENE

Zoek waar het triggert bij jou en/of welke zaken je zelf herhaalt. Deze traditie maakt deel uit van ieders identiteit. Als herinneringen positief zijn, gaat het herbekijken van de traditie uit de kindertijd mogelijk gepaard met een gevoel van verlies. Toch is dit een stap in het kritisch leren van wat je kindertijd betekenis heeft gegeven zodat je daar vandaag iets mee kan doen. (cfr. reflective nostalgia) Vooral onbewuste denkbeelden zijn hardnekkig. Je kan steeds contact opnemen voor meer algemene bronnen over stereotypes en bias of jezelf meteen even testen. Bijvoorbeeld via <https://implicit.harvard.edu/implicit/takeatest.html>

Denk je dat je als volwassene reeds mechanismes hebt ontwikkeld om stereotypering en racialisering te vermijden? Dan is het boek van Naima Charkaoui, Over wonden en veerkracht, een aanrader om te kijken of je je bewust bent van je eigen ontwijkingsmechanismes.

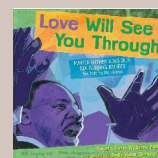

ALS OUDER

Je kind zal racisme ervaren of je* bent bang dat je kind zelf racistisch zal handelen?

Bescherm dan jouw/iemand anders' kinderen door op een open manier, gepast voor hun leeftijd te praten over het kinderfeest, racisme en over hoe omgaan met beeldvorming en het streven naar gelijkheid (in plaats van het als realiteit te poneren). Enkele voorbeelden van boeken ter ondersteuning: Antiracist Baby (Ibram X. Kendi) als je vragen rond racisme wil bespreken of Love Will See You Through (Angela Farris Watkins) om een gesprek te openen over waarom mensen protesteren en hoe "I have a dream" een actieve daad van liefde was in zwaar traumatische omstandigheden voor MLK.

Tip: Steun de auteurs door hun boek te kopen. Vooraleer je het in handen hebt, kan je voor Engelstalige kinderboeken wel vaak een voorleessessie vinden op YouTube.

Indien je kind recent doelwit was van racisme, doe melding bij Unia, spreek indien nodig een kinderpsycholoog of pedagoog aan. Vraag best of die racisme erkent en er mee aan de slag kan gaan. Enkele tips voor nazorg na een racistische ervaring door Jillian Emanuels: <https://hetiseenkinderfeest.be/nazorg-kinderen>.

2) INTERPERSOONLIJK

Praat vooraf met vrienden of familie wanneer je uitgenodigd wordt op een sinterklaasfeest en vraag op welke manier dit zal opgezet worden. Geef aan waar je grens ligt om deel te nemen.

Ga het gesprek over racisme, zeker als wit persoon die daarin het privilege van keuze heeft, niet uit de weg. Zoek je woorden: <https://hetiseenkinderfeest.be/voer-het-gesprek-over-zwarte-piet>.

Als je een open gesprekspartner ontmoet, toch weerstanden hoort en wil weerleggen - weet dat dit niet altijd zal lukken met feiten gezien de niet-blootgelegde emotie en de vele andere mechanismes achter onbewust racisme, dan kan je hierna enkele veelgehoorde uitspraken lezen.

* Veel info op deze pagina richt zich naar witte mensen (en hun kinderen) die geen structureel racisme ervaren. Hoewel voordeel heeft bij het herkennen van stereotypes, gaan we er even van uit dat mensen die racisme ervaren reeds (interne en interpersoonlijke) gesprekken zijn moeten aangaan over deze traditie omwille van hun eigen welzijn.

UNLEARN: Hoe te stoppen met denken en handelen op deze manier?

Uitspraken met vaak achterliggende weerstand komen elk jaar terug.

Er mag niets veranderen want....

"Het is toch een kinderfeest." Klopt! Alleen worden sommige kinderen (alweer) niet gehoord. Vraag: *"Als je weet dat alle kinderen het willen zonder discriminatie, wat maakt dat jij voor hen anders bepaalt?"*

"Het is onschuldig." Klopt! Zo is het. Voor kinderen die het privilege hebben om racisme niet te ervaren.

"Hij komt toch uit de schoorsteen." Klopt! Correctie toegevoegd en geen schoorsteenveger protesteerde. Vraag: *"Wat vertelde jij voor de oproep tot aanpassing? Lag de nadruk zo hard op de figuur van Piet en wat maakt dat je nu blokkeert op het vertellen van het verhaal aan de kinderen?"*

"Ik ken iemand die zwart is en die het geen probleem vindt." Klopt! Zwarte mensen zijn geen homogene groep die hetzelfde denkt. Net daarom is ook deze een stereotyperende uitspraak. Bovendien is hoe iemand individueel positief omgaat met vooroordelen, verdienste van de veerkracht van de persoon. Voldoende mensen geven aan dat het kwetsend is en het vergroot de kans op vooroordelen. Marius Dekeyser: "Al deze "pietluttigheden" uit het koloniale verleden samen, gecombineerd met bv. de hedendaagse rampenberichtgeving over Afrika, zorgen wel degelijk voor een negatieve beeldvorming over zwarte mensen."

"Moeten jullie daarmee bezig zijn er zijn toch grotere problemen?" Klopt! Er is vandaag bijvoorbeeld veel sterfte in de Middellandse Zee van mensen die gevlucht zijn. Wij geloven dat een dehumaniserende beeldvorming met koloniale linken blijven herhalen, bijdraagt aan het mogelijk maken van die praktijken voor de toekomstige generaties en het in stand houden van (trans)nationale machtsdynamieken o.b.v. huidskleur.

"Het is altijd al zo geweest." "Het is traditie." "Het heeft niets met racisme te maken."

Zie eerder over het onderzoek naar de oorsprong van de traditie en de blinde vlek van de latere evolutie in de 19de tot 21ste eeuw. Extra is het argument traditie net iets wat vaak wordt gebruikt om niet-Europese landen of Belgische burgers met niet Europese achtergrond te stereotyperen: *zij zijn traditioneel, wij zijn modern*. Er zit een dubbele bodem in dit argument dat te pas en te onpas wordt gebruikt om telkens weer uit te sluiten.

"Het gaat toch allemaal niet veranderen."

Vaak gevolgd door "ze willen alles veranderen". Ingezet in het politieke discours dat inspeelt in op een algeheel gevoel van een te snel veranderende maatschappij. Deze kleine aanpassing aan een imaginair figuur, wordt als zeer intrusief voorgesteld, terwijl er niet geluisterd wordt naar de achterliggende vraag. Vragen hierbij: welke veranderingen accepteert de maatschappij en welke niet? Het feit dat Black Friday of Halloween zijn ingevoerd als nieuwe (commerciële) traditie, is bijvoorbeeld nooit zo hard ter discussie gesteld.

Deze uitspraken en hun antwoorden worden nog op andere manier samengevat op:

HET IS EEN KINDERFEEST: www.hetiseenkinderfeest.be/argumenten/

DIVERSITEITSPRAKTIJK: www.diversiteitspraktijk.be/artikels/hoegaikommethetzwartepietendebat

UNLEARN: Hoe te stoppen met denken en handelen op deze manier?

Je bent overtuigd dat dit gewoon anders kan. Je vertelt nieuwe verhalen binnen je eigen kring, maar kan geen nieuwe boeken vinden in de bib of je zapt alweer op hetzelfde programma. Welke concrete acties kan je nemen? Waar vind je inspiratie?

Wat kan je doen?

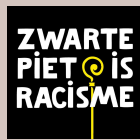
3) INSTITUTIONEEL

WAT KAN JE DOEN IN DE LOKALE CONTEXT RONDOM JE?

Zet jezelf een actieve intentie en doel: "In onze omgeving (stad, school,...) ontwikkelen we een campagne rond een aangepast Sinterklaasfeest waaraan alle kinderen kunnen deelnemen zonder daar letsels of trauma's aan over te houden."

PARTNERS, INSPIRATIE EN CONNECTEREN

Zwarte Piet is racisme: www.facebook.com/zwartepietisblackface

Kick-out Zwarte Piet: www.kozwartepiet.nl
Instagram: @kozwartepiet

Nederland word beter: www.nederlandwordtbeter.nl
Instagram: @nederlandwordtbeter @feestvoorallekinderen

De bekendste NL organisatie het laatste decennium KOZP Nederland i.s.m. 'Nederland wordt beter' rond de campagne: Zwarte Piet is racisme.

JIJ VINDT: een **inspirerende, creatieve en duidelijke lijst van 50 concrete individuele en gezamenlijke acties** ingedeeld in categorieën zodat je kan kijken waar jij je comfortabel bij voelt (level 1 spannend) of wat je lokale actiegroep aankan (level 3 samen in actie of 4 vreedzame actie/burgerlijke ongehoorzaamheid) op: kozwartepiet.nl/actie-aanmelden/

Het is een kinderfeest: www.hetiseenkinderfeest.be
Instagram: @hetiseenkinderfeest.be

België kan het: www.facebook.com/belgiekanhet

Initiatief in Vlaanderen vanuit noodzaak aan **concrete oplossingen** tot verandering. "Wij zijn een burgerbeweging van ouders, leerkrachten, studenten, academici, sociaal werkers, sociaal ondernemers, ... Wij dragen vrijwillig ons steentje bij aan een inclusief Sinterklaasfeest en dus een beter België."

JIJ VINDT: Specifiek **materiaal** voor **België**. Niet verder zoeken, gewoon inpassen.

Hand in Hand tegen racisme: www.handinhandtegenracisme.be
Instagram: @handinhand_pagina

Wij werken rond thema's van structureel racisme met nadruk op agency van mensen die doelwit ervan zijn. In de nieuwe campagne Dekoloniseer 2.0 ligt de nadruk ook op het thema Immaterieel erfgoed en tradities hedendaags houden. Kijk op onze site: www.handinhandtegenracisme.be/dekoloniseer-erfgoed
Interesse? Werk lokaal mee aan dekoloniseren van je geest en van je omgeving.

UNLEARN: Hoe te stoppen met denken en handelen op deze manier?

Je loopt rond in je stad en ziet een affiche (en de bui erbij) al hangen. Waar ben jij deel van organisaties en instituten? Wat is de commerciële impact van de hele traditie?

Wat kan je doen?

3) INSTITUTIONEEL

VIERINGEN EN INTOCHTEN

Als volwassene zelf **betrokken bij het organiseren?**

Beslis om raciale stereotypingen te weren uit de organisatie van je sinterklaasviering en veranker dit in jullie werking.

Niet rechtstreeks betrokken? Zoek naar wie en manier waarop intocht en vieren georganiseerd wordt in jouw gemeente, school, jeugdbeweging,... en betrokken beleidsmakers, onderwijskoepels, buurtcomités,... Indien je 'bewust stereotype georganiseerde feesten' ziet, zoek dan naar een voor jou gepaste manier om hun aan te spreken. Er zijn al alternatieven, dat weten ze: regenboogpieten, roetpieten, Queen Nikkolah,...

Indien nodig, zoek inspiratie of neem contact op met activisten, organisaties of opiniemakers die je kunnen ondersteunen. Check de vorige pagina.

- Voorbeeld: Wil je specifiek een school aanschrijven of werk je in een school en wil je je een actieplan om draagvlak te zoeken of praktisch ondersteunend materiaal om de lessen anders in te richten: www.hetiseenkinderfeest.be
- Tips om breder of bovenlokaal te zoeken naar betrokkenen: www.bahishop.be/en/sinterklaas.html
- Wil je werken naar de lokale intochten en met betrokken schepen of beleidsmakers? Check bij ons of lokale dekoloniseerinitiatieven of zelforganisaties die rond lokale thema's werken.

WINKELS/CONSUMEREN

Zoek online het aanbod van winkels. Let op verpakkingen en het verhaal dat het item aan jou vertelt.

Sinterklaas brengt veel marketing met zich mee: speelgoed, snoepgoed, verhuurbedrijven sinterklaaskostuums of acteurs, boekenwinkels, bakkers, voorstelling in pretparken of toneelstukken voor kinderen,...

- Social media is ook een goede manier om bedrijven aan te spreken op hun imago. Zorg voor je veiligheid online en offline, vooral als je reeds doelwit bent van racisme.
- Indien nodig, zoek inspiratie of neem contact op met activisten of opiniemakers.
- Alles van consumeren, speelgoed en nieuwe vieringen kan je ook vinden in de stories op de Instagram pagina van Het is een kinderfeest (@hetiseenkinderfeest.be) of op de Instagram pagina van Bahia shop (@bahishop.be) die een specifiek aanbod voor de sinterklaasperiode hebben.

UNLEARN: Hoe te stoppen met denken en handelen op deze manier?

Hoe letten op narratieven en verhalen? Waar kan ik draagvlak en verbinding vinden? En als ik online mij uitspreek, hoe zorg ik voor mijn veiligheid?

Wat kan je doen?

3) INSTITUTIONEEL

NARRATIEVEN

Boeken zijn een apart item in het lijstje. Ze brengen verhalen en worden bovendien ook openbaar te leen gesteld door de overheid - institutioneel - in de bibliotheken of scholen. Ook andere media zijn in deze tijden belangrijk. Heb je zelf een link met de schoolbib/stadsbib of ken je iemand in de media? Bieden hen info aan zodat ze zich sterker kunnen bewust worden of beter nog plaats bieden aan mensen om het bestaande narratief reëler te maken. Vraag hen om de stereotyperende kinderboeken niet meer in de normale sectie van kindvriendelijke literatuur aan te bieden.

DRAAGVLAK, DRAAGVLAK, DRAAGVLAK

Partners maken het verhaal sterker. Jouw motivatie is wezenlijk! Om dat duurzaam te maken en voor een **gedragen resultaat**: probeer verschillende mensen en zeker ook ouders samen te krijgen. **Leg agency bij de mensen die geïmpacteerd zijn door het stereotype.**

Hoe meer mensen, organisaties en instellingen meewerken, hoe sneller blinde vlekken zichtbaar worden en hoe meer onderlinge inspiratie voor verandering. Omgekeerd kan jij feedback geven over hoe mensen in jouw regio omgaan met verandering.

Organisaties als Orbit, Beweging.net, Kif Kif, Labo, Hart boven Hard, Motief, Black Speaks Back, BHM,... en meer specifiek voor deze traditie op Instagram:

@hetiseenkinderfeest, @stopblackfacebelgium, @kozwartepiet of Facebook.

SOCIAL MEDIA & HATE SPEECH

Mensen die social media inzetten voor hate speech, gebruiken deze normaal veranderende traditie om het racistische idee te promoten dat de maatschappij (in hun woorden) 'overgenomen' wordt. Dit wordt voorgesteld alsof de vraag niet van medeburgers komt.

Het feit dat racisme wordt herkend bij de traditie, wordt op dat moment ingezet om:

- 1) 'waarden en normen' en de 'eigen' tradities te verdedigen. Iets wat ook politiek wordt ingezet.
- 2) bij het verdedigen van de traditie, worden vaak diezelfde stereotypes bewust ingezet als 'sarcasme', 'humor'. Net die beelden die een inclusieve maatschappij probeert te veranderen, dan inzetten om op een racistische manier kritische burgers te kleineren. Activisten als Zeurpieten wegzetten of erger.

Wees alert voor online bewegingen die doelbewust het feest gebruiken en het stereotype linken aan racistische grappen door het nog meer uitvergroten van stereotyperingen.

Rapporteer racistische uitlatingen bij de daartoe bevoegde instanties: Unia of via de meldingen van de sociale media-kanalen.

Wees niet zorgeloos met je online identiteit. Zorg voor jezelf, vooral als je doelwit bent van racisme.

Wij zijn op dit moment bezig met een project rond Hate Speech waar de resultaten later ook bekend gemaakt worden.

RELEARN CO-CREATIE

Zowel Sinterklaas als Piet zijn imaginaire creaties van een traditie en zoeken aansluiting bij wat wij, volwassenen van 2022, weten. Welk verhaal leidt tot gedeelde herinneringen voor kinderen?

PIET KRIJGT EEN NIEUWE LOOK

HET GELAAT KRIJGT NADRUK

Tot nu toe is vooral gezocht naar een aanpassing van de kleur op het gezicht van de Pieten. Het gesprek daarrond lijkt afgerond.

Roetpiet

Aangepast aan het verhaal dat gemeengoed is sinds de jaren '90: Piet komt uit de schoorsteen. De hernomen protestacties sinds 2011 in Nederland en België en het Pietenpact dat daarop volgde in 2018, heeft de vraag naar aanpassing in België versneld. Resultaat: nieuwe tv-programma's, een nationale intocht met deze pieten. Deze versie is op sommige plaatsen een nieuwe sociale norm geworden.

Regenboogpiet, clownspiet

In Nederland is geëxperimenteerd met pieten in verschillende kleuren. Het blijft gaan om een imaginaire figuur dus het kan. Minder vieringen maken gebruik van deze figuren.

Naturelpiet of ongeschminkte piet

In 2015 werd naturelpiet, zonder schmink, geïntroduceerd door Nickelodeon in 'Op weg naar pakjesavond'. Men koos expliciet voor een pietenploeg met een grote verscheidenheid aan etnische achtergronden. Sinds 2021 werkt Jerry Afriyie, KOZP Nederland, mee aan de reeks 'De Staf van Sinterklaas', zonder roetvegen. De veer op de baret is er na advies van Jerry en team afgegaan, vanwege de link met de slavernij. Ze zijn vervangen door persoonlijke attributen van Piet óf door cadeautjes. In Arnhem ging de intocht van 2021 zo ook door.

ENKELE VRAGEN BIJ DE NIEUWE PIET-FIGUUR

Wat met de mensen die vasthouden aan een volledig geschminkt gezicht zoals we er bij lokale intochten zagen in 2021? Wat als gemeentes van een stereotype Zwarte Piet een statement maken?

Er werd gespeeld met een variërende hoeveelheid roet op het gezicht.

Hoe herken je verdoken en subtiel racisme?

Foto van de intocht van Sint in Antwerpen-Berchem 2021: Is de verwijzing naar andere stereotyperende elementen weg?

Terecht wordt bevraagd of de oppervlakkige aanpassing in de beeldvorming van een Piet kan leiden tot nieuwe verhalen indien de kern niet bevraagd wordt of andere elementen als gedrag, machtsposities en kledingstijl blijven bestaan. (Pietpraat)

Op welke manier nemen mensen van kleur - waaronder zeker zwarte mensen die door de figuur geïmpacteerd zijn - een rol op in 2022 in de vormgeving van de figuur?

Is er representatie, agency en op welke manier? Is er verdere bevraging van de kinderen m.b.t. impact van de nieuwe creaties?

RELEARN CO-CREATIE

De verhalen volgen de hedendaagse vorm. Er zijn heel wat boeken verschenen de laatste jaren, opnieuw vooral met roetpieten. Enkele voorbeelden.

KINDERBOEKEN EN KINDERLIEDJES

SINTERKLAAS ZOEKT EEN PAARD (Ann Wouters)
Tweetalig boek van de Belgian Cat speelster (basket)

PRINSES ARABELLA EN DE SINT (Mylo Freeman)
Boek in de populaire reeks van Prinses Arabella

SINTERKLAAS GAAT NAAR SJINKA POENKA (Kathleen Amant)
Auteur van de boeken van Anna die vaak in scholen worden gebruikt.

De moderne kinderboeken bevatten niet alleen geen stereotype zwarte piet, maar beelden de wereld af in al zijn verscheidenheid alsook de kinderen en volwassenen die in het verhaal aan bod komen.

BOEKENWINKELS WAAR JE LOKAAL KINDERBOEKEN KAN VINDEN MET RIJKE WERELD AAN ZWARTE PERSONAGES EN PERSOONLIJKHEDEN OM ZO UIT DE STEREOTYPES TE RAKEN

BAHIA

Bahia shop (ook ander materiaal): www.bahia-shop.be/en/shop.html#!/sinterklaas
of Facebook

Pépite Blues (vooral boeken, ter ere van Afroliteratuur, voor volwassenen en kinderen): www.pepiteblues.be of Facebook

LIJSTEN MET NIEUWE BOEKEN

Nederlandse kinderboekenwinkel, nadruk op diversiteit en emancipatie:

www.spinzi.nl/sinterklaasboeken-zonder-zwarte-pieten

Lijst van de **Belgische** organisatie Het is een kinderfeest:

www.hetiseenkinderfeest.be/kleurplaten-muziek

Lijst van de Pedagogische Begeleiding Stedelijk Onderwijs **Gent**:

www.pinterest.com/katlynepbsog/lezen-leesplezier/

LIEDJES

Kinderliedjes **blijven hangen door melodie en het rijm**. Al in 2014 liet Uitgeverij Ploegsma een aantal sinterklaasliedjes vertalen naar wat zij **nieuw Nederlands** noemen. In België heeft kinderopduo BlitZ in 2021 hetzelfde gedaan. Ze pakten klassiekers aan als 'Zie ginds komt de stoomboot' tot 'Sinterklaasje kom maar binnen met je knecht' en vervingen daarbij verschillende woorden die volgens hen niet meer van deze tijd zijn.

WAT MET DE OUDE VERHALEN? EN WELK VERHAAL KOMT UIT VOOR DE KINDEREN DIE MORGEN GEBOREN WORDEN?

In de bib zullen de oude verhalen te vinden zijn. Omgaan met oude kinderboeken past in een geheel van het **omgaan met koloniale of stereotyperende literatuur en geschiedenis**.

Wil je breder kijken rond het dekoloniseren van je bib, neem contact op met ons via om ideeën te delen of inspireer met eerdere openbare initiatieven zoals dat van Black History Month in de bibliotheek in Schaarbeek (zie achteraan) of via hetiseenkinderfeest.be. Het is hoopvol dat in de kinderliteratuur een voorzichtige inhaalbeweging plaatsvindt. De komende jaren zullen er hopelijk meer nieuwe verhalen komen of misschien bedenken jullie er een? Stuur naar info@anti-racisme.be.

RELEARN CO-CREATIE

Er wordt vaak de nadruk gelegd op de Piet in het hele verhaal, toch heeft het gesprek veel andere rechtmatige vragen geopend.

SINT HERONTDEKKEN IN HET HEDEN EN VERLEDEN

EN WAT MET SINTERKLAAS EN ZIJN MACHTSPOSITIE?

In 2017 creëerde Laura Nsengiyumva een nieuwe Sint, **Queen Nikkolah** met een **geheel eigen legende**. Zij zegt daarover:

"Queen Nikkolah is een nieuwe traditie en voor mij een laatste versie van de Sinterklaastraditie."

De legende van Queen Nikkolah vertelt over een land, waar mensen de zon uit het hart verloren hebben en niet iedereen op het feest wordt uitgenodigd. Het kinderverhaal reikt wortels naar de aarde en gaat stereotypes niet uit de weg, maar geeft kinderen de kans ze te herkennen en overstijgen.

Nu **we zoeken naar connectie** met de aarde (klimaatcrisis) en zoektocht naar sociale connecties (polarisering, vereenzaming, lockdown) erg groot is, kan deze nieuwe legende een welkom pedagogisch ritueel zijn dat kinderen niet socialiseert in racisme maar hen socialiseert in het zoeken naar zichzelf, het liefdevol en warm zijn voor elkaar, de kracht van warmte en de connectie met natuurlijkheid. Er zijn trouwens weinig intochten die in **4 talen** doorgaan, **inclusief gebarentaal** en aandacht vragen voor de kindjes die het feest het hardst nodig hebben.

Luister het verhaal van de legende op Soundcloud: www.soundcloud.com/queennikkolah of volg op Instagram: @queen.nikkolah

Voor wie nog meer wil horen van Queen Nikkolah zelf over de wortels in de Sinterklaas legende en de nieuwe legende, over spiritueel en politiek leider Queen Muhumasa in Rwanda? Kijk op Youtube Studium Generale Traditions met Laura Nsengiyumva en Olave Nduwanje.

En...sinds december 2020 is Queen Nikkolah opgenomen als immaterieel erfgoed.

In Nederland was er eerder de **Nieuwe Sint** als creatie. Machtspolitiek zijn in zijn verhaal geneutraliseerd: helpers zijn geen knechten meer, maar vrienden. Ook daar weer het werken naar een nieuw verhaal rond hoe mensen met elkaar kunnen omgaan. Check: www.denieuwesint.com

EN WAT MET SINT MAARTEN?

Ook **herontdekken** is interessant. In de streken rond Zuid-Oost Vlaanderen wordt eerder, op 11 november, Sinterklaas gevierd en heette de Sint, Sint Maarten. Het verhaal versmolt over de jaren met de Sinterklaas-figuur. In realiteit ging deze traditie terug naar een **Romeinse Soldaat**, later bisschop, Sint Martinus, die een **deel van zijn mantel afstond aan een arme man**.

De laatste jaren werd het verhaal opnieuw leven in geblazen en een herontdekte traditie ingezet met een **lichtjesstoet**. De boodschap in zijn kern gaat over het delen van bezittingen en daar kwam een nieuw kinderboek over uit, 'Maarten en de magie van de mantel'.

RELEARN CO-CREATIE

Roetpiet is een sterke stap. Die rust kan enkel aangegrepen worden om verder te praten en verder te kijken wat we kunnen creëren. Een traditie is levend, dat beseft hebben we verworven. Open vragen drijven ons naar wat we nog kunnen overleveren. In welke richting kunnen we evolueren?

CO-CREËREN EN BLIJVEND BEVRAGEN

Wat is de **pedagogische waarde** van dit gesprek voor onderwijs rond structureel racisme en beeldvorming? Kan het stereotype Zwarte Piet een tool zijn? Vanessa Joossen in Pietpraat: "Een kritische reflectie op de figuur (...) het liefst geflankeerd door een rijk aantal verhalen waarin een belangrijke rol is weggelegd voor niet witte kinderen." Stereotypes met andere woorden herkennen, de oorsprong duiden en de verkeerde beeldvorming vervangen door een veelheid aan identificatie.

- **School zonder Racisme** gebruikt het als voorbeeld in het secundair in '**Oogkleppen af!**' in de eerste graad: www.schoolzonderracisme.be/aanbod/leerlingen/oogkleppen-af
- **Studio Globo** werkt voor het **lager onderwijs** '**Sporen van de kolonisatie**': www.studioglobobebelgium.be/aanbod/sporen-van-kolonisatie-lespakket

Werk je zelf binnen onderzoek naar erfgoed? Waar zitten **nog stereotypes** in erfgoed en tradities?

Hoe kunnen witte mensen omgaan met **emoties**, ook rond kind-herinneringen, en deze inzetten op een impactvolle manier met veranderende patronen? Hoe kunnen mensen die racisme ervaren tijdig worden gehoord bij observaties rond structureel racisme en rond de impact op hen?

Er wordt veelvuldig onderzoek gedaan naar de Sinterklaastraditie. **Andere delen van de kern** waren: het (niet-wederkerige) geven, zorg voor kinderen die het minder goed hebben en de rol van ouderen:

- **Geven:** Kunnen we aan een kind beloven dat die vraagt en het dan ook meteen krijgt? Past het eindeloos geven van cadeaus in de uitdaging rond het klimaat? Waar komt speelgoed vandaan en welke **sociale onrechtvaardigheid** hangt daarrond? Heeft **elk kind recht** op speelgoed en hoe zorgt de maatschappij daarvoor? Welke pedagogische waarde willen wij geven aan deze traditie? Hoe vullen wij allen de waarden 'geven' en '**niet wederkerigheid**' in?
- De **rol van macht en relaties tussen mensen:** zoals de tradities Nieuwe Sint en Queen Nikkolah tonen, kan een ander narratief over relaties tussen mensen en warmte in de kern van het verhaal.
- Wat is de **rol van ouderen in de traditie**, in het feest en kan die rol nog uitgebreid?
- Welke betekenis geeft men aan de kledij van **Piet** en de **manier waarop hij zich moet gedragen**?
- Welke **gedaantes** kan de Sint nog hebben? Kunnen we ermee omgaan als maatschappij dat de Sint niet altijd een man is?

Andere vragen aan alle ouders van alle kinderen: **Welke (andere) tradities, herinneringen,... die we nu delen, willen we met onze kinderen delen?** Wat zit er in het weefsel van de hedendaagse maatschappij dat we kunnen overdragen?

De organisatie Immaterieel erfgoed erkent **inzet** van mensen voor tradities op een **duurzame manier**. Een traditie als deze, voor kinderen, heeft dan een generatie nodig om zich lokaal in te bedden. Op welke manier willen jullie als lokale groep duurzaam inzetten voor deze of andere gedeelde (nieuwe?) tradities? En wie kan en mag voorstellen doen binnen jullie groep om cultuur te doen evolueren naar hedendaagse concepten die tonen wie we vandaag en morgen zijn?

Breder dan de Sint vragen we jullie mee na te denken over ons immaterieel erfgoed. Interesse en ideeën? Check dan www.handinhandtegenracisme.be/dekoloniseer-erfgoed

LEARN & RELEARN: Events 2022

Instagram/Facebook Hand in Hand of www.handinhandtegenracisme.be voor nieuws en updates.

23/11/22 13:00-15:00 --- Workshop voor volwassenen

Laura Nsegyumvah, Hari Prasad Sacré ism VIERNULVIER, Ugent @ VIERNULVIER Gent

Laura Nsegyumvah (aka Queen Nikkolah) en Hari Prasad Sacré geven een workshop voor volwassenen in Kunsten Centrum VIERNULVIER over dekolonisatie van folklore en methodologieën voor deze in educatie te integreren.

Als je iemand bent die werkt met, of die ouder is van kinderen en zoekt naar strategieën om racisme te tackelen, inclusie, diversiteit, decolonisatie met hen te bespreken. Zoek dan niet verder; Laura en Hari gaan het topic aan met een schwing en geven je tools om mee naar huis te nemen zodat we collectief werken aan een meer rechtvaardige, liefdevolle en levensvolle wereld voor wie deze van ons erft.

Come through if you're trying to be a good ancestor and get yourself some free soup while you're at it.

Details: Gratis mits reservering. Klik op deze [pagina](#) van VIERNULVIER (vroegere Gentse Vooruit).

07/12/22 13:30-17:00 --- Een moment om stil te staan bij westerse koloniale denkpatronen

Laura Nsegyumva i.s.m. VIERNULVIER @ El Paso, Rabot Gent

Klein en groot kent Sinterklaas als een oude witte man, met witte baard, en een zwarte helper. Wat als Sinterklaas een zwarte vrouw is? Meet Queen Nikkolah aka performer Laura Nsegyumva, die dolt met de grenzen van ras en gender.

In december zal Queen Nikkolah opnieuw in Gent te zien zijn. Ze deelt lekkers uit aan kinderen, neemt de tijd om met hen op de foto te gaan en maakt er vooral een leuk feest van. Een leuke ontmoeting voor de allerkleinsten, terwijl het voor de volwassenen een moment is om stil te staan bij westerse koloniale denkpatronen, die tot op vandaag heel wat tradities in stand houden.

Queen Nikkolah doet ons op een andere manier naar cultureel erfgoed kijken. Zij ziet cultureel erfgoed niet als een statisch begrip, maar als iets dat constant in beweging is. Queen Nikkolah is een positief beeld om het geërfde koloniale vooroordeel te deconstrueren dat in de traditie van Zwarte Piet is ingebakken. Zo wordt ook het gebrek aan gendervertegenwoordiging, dat inherent is aan de traditie van Sinterklaas, bevestigd en gecompenseerd.

Details: Gratis mits reservering. Klik op deze [pagina](#) van VIERNULVIER (vroegere Gentse Vooruit).

17/12/22 16:00-17:00 --- Kleur de verschillen

Een workshop van Soraya Namavar @ Festival van de gelijkheid @ VIERNULVIER Gent

Kinderen van kleur die opgroeien in een overwegend witte wereld, herkennen zich vaak niet in boeken, films of op televisie. Daar zien ze vooral witte hoofdpersonages, die thuis worst met appelmoes te eten krijgen.

Als je jouw eigen belevingswereld nooit weerspiegeld ziet, voel je je niet gezien. Ook witte kinderen krijgen zo de boodschap dat kinderen van kleur er niet bij hoeven te zijn. Deze workshop gaat dat idee met pennen en penselen te lijf. Illustrator Soraya Namavar leert kinderen een inclusieve maatschappij te tekenen, waarin ze zichzelf, hun klasgenootjes en buurtkinderen herkennen.

Details: Klik deze [link](#) voor meer details. Max. 12 personen, leeftijd: 6 tot 9 jaar, rolstoeltoegankelijk

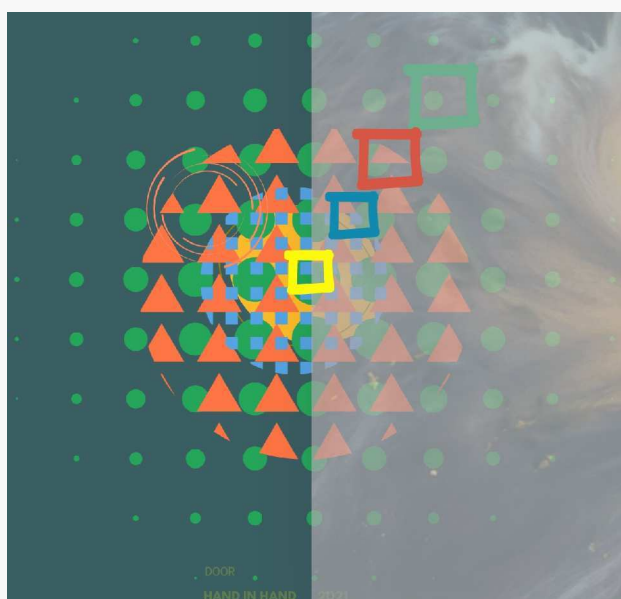

A guide to learn-unlearn-relearn

***"Beetje bij beetje komt er verandering.
Gelukkig maar, want de ontkrachting van de culturele symboliek
rondom de folklore van Zwarte Piet
geeft het postkoloniale België
de kans om de geesten te dekoloniseren
en socioculturele normen te ontwijken
die mensen verdelen, gemeenschappen tegen elkaar opzetten en bepaalde
groepen uit de nationale gemeenschap sluiten."***

Mireille Theusi-Robert (Pietpraat)

COLOFON DOSSIER

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER & REDACTIE:

Hand in Hand tegen racisme vzw
Grote Steenweg 91,
2600 Berchem (Antwerpen)
E: info@anti-racisme.be

Vzw gesubsidieerd door

ILLUSTRATIES: Zie bronnen
CITATIES: Zie bronnen
VORMGEVING: Hand in Hand vzw
(Tool: Venggage)

IMPACT OP KINDEREN

Pietpraat, Bambi Ceuppens, p. 37-38; 42; 45; 112-113; 162; 185, 202-206

Kinderombudsman, 2016: www.dekinderombudsman.nl/publicaties/standpunt-kinderombudsman-zwarte-piet-vraagt-om-aanpassing

Kinderrechtenverdrag: www.unicef.be/nl/waarom-bestaat-unicef/het-kinderrechtenverdrag/de-54-artikelen-van-het-verdrag

Regionieus: Sint heeft 2 zwarte pietten bij (HBVL, 2013): www.hbvl.be/cnt/eid196800

TRADITIE: VERANDERING DOORHEEN GESCHIEDENIS IS NORMAAL EN GEWENST

Vlaams centrum Immaterieel erfgoed over de aanpassing: www.immaterieelerfgoed.be/nl/nieuws/piet-en-sint-en-het-slimme-kind-een-nieuw-boek-met-actueel-sinterklaasverhaal

Leca, histories vzw, over onwaar zijn van "Er mag niets veranderen omdat het traditie is.": <https://www.lecavzw.be/nieuws/omdat-het-traditie>

GESCHIEDENIS SINTERKLAAS EN ANDERE SYMBOLIEK + GESCHIEDENIS STEREOPIET, OF NEEN, STEREOTIEP

Pietpraat pagina 7-30 + 163 + 129-144

Van Nicolaas van Myra tot Sinterklaas : de kracht van een verhaal, <https://lib.ugent.be/nl/catalog/rug01:000193387>

Pijnlijke geschiedenis Zwarte Piet: <https://www.vice.com/nl/article/pkdamv/zwarte-piet-geschiedenis-traditie>

Van pages en protest: <https://npokennis.nl/longread/7472/waar-kwam-zwarte-piet-vandaan>

Eerste editie Jan Schenkman (met extra stoomboot, zwarte knecht): https://www.dbnl.org/tekst/sche039stni01_01/index.php

Derde editie Jan Schenkman (met bovenstaande en extra pagepakje, ludieker en rode lippen):

<https://www.digitaleetages.nl/thema/sinterklaas/zwarte-piet/sint-nikolaas-en-zijn-knecht-van-jan-schenkman.html>

2022: Film: Het paard van Sinterklaas gaat Zwarte Pieten eruit halen: <https://www.film totaal.nl/nieuws/96374>

Krantenartikel Nederlandse prinses met Nubische tot slaaf gemaakte jongen op een stoomboot (1850):

[https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?](https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?query=marianne+oranje+slavenmarkt&coll=ddd&identificer=ddd:010080341:mpeg21:a0008&resultsidentificer=ddd:010080341:mpeg21:a0008)

[query=marianne+oranje+slavenmarkt&coll=ddd&identificer=ddd:010080341:mpeg21:a0008&resultsidentificer=ddd:010080341:mpeg21:a0008](https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?query=marianne+oranje+slavenmarkt&coll=ddd&identificer=ddd:010080341:mpeg21:a0008&resultsidentificer=ddd:010080341:mpeg21:a0008)

Update 12/21: Want al ben ik zwart als roet, 'k meen het wel goed. De evoluerende representatie van de knecht van Sinterklaas in Belgische kranten (1850-1970): [https://www.scriptiebank.be/scriptie/2021/want-al-ben-ik-zwart-als-roet-k-meen-het-wel-goed-de-evoluerende-](https://www.scriptiebank.be/scriptie/2021/want-al-ben-ik-zwart-als-roet-k-meen-het-wel-goed-de-evoluerende-representatie-van-de)

[representatie-van-de](https://www.scriptiebank.be/scriptie/2021/want-al-ben-ik-zwart-als-roet-k-meen-het-wel-goed-de-evoluerende-representatie-van-de)

Lise Konings: <https://joop.bnnvara.nl/nieuws/historisch-onderzoek-zwarte-piet-is-racistische-blackface-traditie>

Piet figuur in spotprenten en beeldcultuur van 1871 tot 2017 (Auteur: Jan De Bas): [https://books.google.be/books?](https://books.google.be/books?id=AQNGDwAAQBAJ&pg=PA76&hl=nl&source=gbs_selected_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false)

[id=AQNGDwAAQBAJ&pg=PA76&hl=nl&source=gbs_selected_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false](https://books.google.be/books?id=AQNGDwAAQBAJ&pg=PA76&hl=nl&source=gbs_selected_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false)

PROTEST TEGEN DE FIGUUR IS NIET NIEUW

Een eeuw anti-zwarte piet protest: <http://zwartepietisracisme.org/?mbili=32&tatu=4&nne=1#1>

Zwarte Piet is zwart verdriet: <https://www.oneworld.nl/trefwoord/zwarte-piet-is-zwart-verdriet/>

Getuigenis van een witte vader & bewustzijn: <https://www.dub.uu.nl/nl/content/sinterklaasje-kom-maar-binnen-zonder-knecht>

Boek van 1998: Sinterklaas zonder knecht (Auteurs Lulu Helder en Scotty Gravenberch (red.)): [https://books.google.nl/books?](https://books.google.nl/books?id=AZaQAQAQAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false)

[id=AZaQAQAQAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false](https://books.google.nl/books?id=AZaQAQAQAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false)

Update 12/21: Lulu zelf over jarenlang protest in een interview op 2/12/21: <https://www.vice.com/nl/article/n7nna7/lulu-helder-zwarte-piet-kozp-strijd-racisme>

Update 12/21: Pietenplan Vlaanderen: <https://www.facebook.com/pietenplanvlaanderen/>

Update 12/21: Overzicht protest KOZP Nederland met <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/hoe-een-kansloos-protest-tegen-zwarte-piet-vleugels-kreeg~be1fffd0/>

'Emancipating History #2 - Zwarte Piet-debat' van Oneworld: www.oneworld.nl/events/emancipating-history-2-zwarte-piet-debat-toen-en-nu

Meer bronnen via Black Archives: www.theblackarchives.nl

Update 12/21: Debat over 10 jaar protest en samen tegen racisme: https://www.youtube.com/watch?v=2Z_M1ufVGwY

IMPACT OP VOLWASSENEN VANDAAG

Sterke stemmen: <https://decorrespondent.nl/11447/protest-tegen-racisme-groeit-ook-omdat-het-juist-beter-gaat-met-mensen-van-16938089155130-fdddc030?fbclid=IwAR1ACxyOxB9EUJ0vzcCJtT5XiBbQOrKt6WQ3xn2l-tccalJPgcJ-dBCK4w>

Boek 'Sinterklaasje kom maar binnen zonder knecht': [https://books.google.nl/books?](https://books.google.nl/books?id=AZaQAQAQAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false)

[id=AZaQAQAQAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false](https://books.google.nl/books?id=AZaQAQAQAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false)

Debat NL Oneworld: www.oneworld.nl/events/emancipating-history-2-zwarte-piet-debat-toen-en-nu

Black Archives: <https://www.theblackarchives.nl/index.html>

Onderzoeken naar oorsprong sinterklaas: <https://historiek.net/de-sinterklaasdiscussie-van-de-19e-eeuw/145429/>

WAT KAN JE* DOEN?

1) INTERNALISED/ZELFBEELD/TRIGGERS/OUERSCHAP

Impliciete bias test: <https://implicit.harvard.edu/implicit/takeatest.html>

Instant pedagooog Jillian Emanuels voor nazorg kinderen: <https://jillianemanuels.nl/>

2) INTERPERSOONLIJK

Argumenten in het gesprek (BE): www.hetiseenkinderfeest.be/argumenten/

Argumenten in het gesprek (BE): www.diversiteitspraktijk.be/artikels/hoe-ga-ik-om-met-het-zwartepietendebat

Argumenten in het gesprek (NL): www.nederlandwordtbeter.nl/wp-content/uploads/2015/05/De-meest-gebruikte-argumenten-voor-Zwarte-Piet.pdf

3) INSTITUTIONEEL

KOZP (NL): www.kozwartepiet.nl

Het is een kinderfeest (BE): www.hetiseenkinderfeest.be

Hand in Hand tegen racisme (BE): www.anti-racisme.be

PIET KRIJGT EEN NIEUWE LOOK

Pietenpact: <https://deburen.eu/magazine/2188/deburen-stelt-het-pietenpact-voor>

Nickelodeon: <https://www.metronieuws.nl/entertainment/2015/08/nickelodeon-introduceert-ongeschminkte-piet/>

Nederlandse tv-programma Staf van Sinterklaas 2021 ism Jerry Afriye (KOZP NL): https://www.limburger.nl/cnt/dmf20211115_92877207

Intocht Berchem 2021 - volledige item (video): <https://kifkif.be/cnt/artikel/kick-out-zwarte-piet-demonstreert-bij-feestparade-voor-piet-berchem-12214>

KINDERBOEKEN EN KINDERLIEDJES

Vergelijken liedjes oude en nieuwe teksten: <https://www.rtlnieuws.nl/node/1654331>

Liedjes 2014: <https://open.spotify.com/album/3G6pdmr7IMfLneHVSA6yF>

Dekoloniseren bibliotheek Sophia Schaarbeek: <https://schaarbeek.bibliotheek.be/>

Bahia shop, lokale webshop: <https://www.bahiaishop.be/en/shop.html#!/sinterklaas>

Pepite blues, lokale boekenwinkel Brussel: <https://pepiteblues.be/>

Black History in België, jaarlijks event, in 2021 project en gesprek rond dekoloniseren bib Sophia: <https://blackhistorymonth.be/>

SINT HERONTDEKKEN IN HET HEDEN EN VERLEDEN

Laura Nsengiyumva over Queen Nikkolah: <https://www.dewereldmorgen.be/artikel/2020/12/04/queen-nikkolah-het-sinterklaasfeest-zonder-racisme/>

Studium Generale Olave met Laura Nsengiyumva over Queen Nikkolah: <https://www.youtube.com/watch?v=bnhjs6cJEsA>

Laura Nsengiyumva over Queen Nikkolah: <https://www.bruzz.be/videoreeks/la-carte/video-laura-nsengiyumva-aka-queen-nikkolah-ik-dekoloniseer-non-stop>

Instagram: www.instagram.com/queen.nikkolah/?utm_source=ig_embed&ig_rid=6dcd90b1-fac1-49c7-96a0-3d3961607852

Update 12/21: LEARN & RELEARN: Reacties Dec' 2021

UA: <https://www.uantwerpen.be/nl/overuantwerpen/organisatie/in-de-kijker/zwarte-piet/>

De les van Zwarte Piet post Fb Hand in Hand 4/12/21: <https://www.facebook.com/handinhandpagina>

Jean-Marc Mwema Antwerp Giants: <https://www.hln.be/meer-sport/jean-marc-mwema-verontwaardigd-door-aalsterse-zwarte-pieten-dit-alles-blijft-totaal-fout-zeker-anno-2021~a54a101e/>

Reactie Faro, steunpunt cultuur en erfgoedsector, op Hetiseenkinderfeest.be: <https://www.faro.be/blogs/alien-doesselaere/het-eeen-kinderfeest>

Enquête scholen 2021: later op hetiseenkinderfeest.be

Protest KOZP 21: <https://nltimes.nl/2021/12/04/kick-zwarte-piet-protesters-pelted-eggs-oliebollen-firecrackers-volendam>

Update 12/21: LEARN & RELEARN: Voorbije events 2021

Replay debat Museumtalks: <https://www.youtube.com/watch?v=ZtAczhgK3S8>

Studium Generale Olave met Laura Nsengiyumva over Queen Nikkolah: <https://www.youtube.com/watch?v=bnhjs6cJEsA>

Verhaal Queen Nikkolah: <https://soundcloud.com/queennikkolah>

IG: <https://www.instagram.com/queen.nikkolah/>

Update 11/22: LEARN: Wat gebeurt er anno 2022?

Kortijk intrede met zwarte pieten:

Aalst intrede met 'eigen' keuze: